

Черленяк І.І.

МОДЕРНІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР КРАЇНИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто складні системи-процеси взаємозв'язку «конкурентоспроможність, конкуренція, ринок» з позицій теорії координації багаторівневих ієрархічних систем та теорії самореалізації. По-ставлено за мету проаналізувати можливість застосування концепції «модернізації навздогін» та концепції ринкового лібералізму до транзитивної економіки України.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, ринок, економічна система, координація, самоорганізація, організована складність, національна економіка.

Постановка проблеми. Економічний розвиток України відбувається в такому змінному зовнішньоорганізаційному середовищі, що в певні періоди критично змінює свої вектори впливу на країну – від сприятливих до малосприятливих чи то навіть кризових. Військовий, політичний та економічний тиск Російської Федерації на нашу державу, використання широкого арсеналу методів гібридної війни з її боку для досягнення економічних та торгово-економічних егоїстичних цілей поточного керівництва засвідчили актуальність потреби укріплення загальної змагальної здатності нашої держави та країни. Ці загрози актуалізували сфери тих досліджень, в яких необхідно шукати та формувати відповіді на сучасні різнопланові цивілізаційні виклики та «антицивілізаційні пропозиції» щодо змісту альтернатив модернізації України та її економіки. Викликає науковий і практичний інтерес дослідження виникнення та взаємодії тих політичних, економічних, соціальних та інших чинників, що здатні детермінувати адекватні управлінські та економічні механізми протидії загрозам такої природи та характеру на основі росту конкурентоспроможності економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті зазначених тенденцій розвитку актуальним стає виокремлення в економічній теорії концепцій модернізації економіки в умовах конкурентоспроможності, основи якої закладено в працях видатних зарубіжних та вітчизняних учених. Зокрема, проблеми виявлення джерел конкурентних переваг фірми та розробка методів їх утримання детально досліджуються в працях таких авторів, як Т.Бергер, А.Болсо, Л.Вальрас, П.Кругман, А.Маршалл, Дж.Робінсон, А.Сміт, Ф.Хайек, Е.Чемберлен, Дж.Шумпетер. Серед вчених, які досліджували макроекономічні аспекти конкурентоспроможності та аспекти модернізації національної економіки, перш за все, заслуговують на увагу праці Т.Пірайнена, Г.Терборна, О.Соскіна, С.Хантінгтона, В.Цафа та ін. Однак існуючі дослідження недостатньо повно розкривають теоретико-методологічні засади конкуренції в умовах посиленої економічної нестабільності в нашій країні, як наслідок, значно актуалізуються також дослідження модернізації національної економіки та пошуку альтернативних механізмів ефективного розвитку економіки.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є розробка концептуальних альтернатив модерні-

зації національної економіки в умовах викликів постіндустріальної епохи та проблем транзитивної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 90-х роках модернізаційний вибір України різко змінився від «прискореної індустріалізації» в рамках планово-соціалістичного господарювання до ринкової економіки. Основою постсоціалістичної модифікації змісту економічної системи формально стала ідея впровадження конкуренції як універсально результативного стимулятора зростання ефективності виробництва товарів та послуг. Така концепція модифікації явно і/або неявно одночасно передбачала формування ринкового механізму управління балансом інтересів господарського та економічного розвитку країни. Але склалось так, що позитивного зрушення в забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки не відбулось.

Це твердження підкріплюється й аналізом змісту модифікації моделі модернізації (вужче – схеми реформування) економіки України. «Проста» ідея «всесильності та всеосяжності» конкуренції та ринку має давню історію і складний шлях запровадження. Розглянемо його коротко, але мереживно-послідовно, оскільки цей шлях відображає ретроспективно і модернізаційні тенденції провідних капіталістичних країн, що слугують сьогодні нам за приклад. Зауважимо, що важливість зв'язків ринок – конкуренція для економіки наголошувалася ще засновниками класичної економічної школи А.Смітом та Д.Рікардо. Для них конкуренція була певним квазістатичним феноменом: «такий стан справ». За умов класичної теорії міжнародної торгівлі конкуренція розглядалась як інтегрально задана «об'єктивна» сила, яка повертає ринок до певної точки рівноваги, що визначається як сукупність вигод та невигод різноманітних застосувань праці та капіталу [1]. Тоді ж А. Смітом в економічну теорію вносяться витоки концепції «односпрямованості» результатів конкуренції, яка отримала парадоксально неякісне застосування в неоліберальній моделі модернізації економічної системи України впродовж останніх 25 років.

Розвиток ідеї «односпрямованості наслідків конкуренції» знаходимо в роботах А. Маршалла [2], де вільна конкуренція є способом організації ринку виробництва та споживання, що веде до оптимального розподілу праці та капіталів, тим самим забезпечуючи ефективність економіки. У його праці монополія і конкуренція – дві протилежності. У роботах Л.Вальраса розглядається модель ринку досконалої конкуренції й поступово набуває розвитку теорія загальної рівноваги [3]. На її основі вдосконалюється концепція однонаправленості конкуренції, відповідно до якої в умовах досконалої конкуренції рівновага ринку є детерміно-

© Черленяк Іван Іванович, доктор наук з державного управління, завідувач кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail:cherlenyakij@mail.ru

ваною, стійкою, єдиною. Модель ринку недосконалої конкуренції розроблена в працях Дж.Робінсон [4]. До переваг цієї моделі можна віднести припущення про множинність точок ринкової рівноваги, чим ставиться під сумнів однозначність результатів конкуренції. Вона допускає втручання держави для виправлення недоліків недосконалої конкуренції. На протигагу цим тезам в роботах Е. Чемберлена обґрунтовується теза про те, що навіть, коли на практиці ринки не «володіють умовами» досконалої конкуренції, держава своїм втручанням здатна тільки погіршити ситуацію на ринках [5].

Й.Шумпетер виділяє дві можливі сторони конкуренції: організуючу (творчу) та конкурентно дезорганізуючу (руйнуючу), неявно визнаючи неоднозначність наслідків конкуренції. Разом з тим, він розглядає конкуренцію як динамічний процес, що веде до відкриття нового товару, нової технології, нових джерел ресурсів, нового типу організації підприємництва [6]. У свою чергу, доповнивши попередні напрацювання, Ф.Хайек трактує конкуренцію як особливу «універсально позитивну силу», що визначає структуру та зміст економічної системи [7].

На нашу думку, актуальна для нас сьогодні концепція конкурентних переваг та теорія конкурентоспроможності бере свої витoki із робіт Й.Шумпетера, у яких він обґрунтовує чотирьохфакторну модель ефективності виробництва в умовах конкуренції: земля, праця, капітал, підприємницький талант. Цей «мікроекономічний підхід» був якісно розвинутий в роботах М.Портера [8]. Але в цих роботах країни та регіони розглядаються насамперед як «середовище», що забезпечує конкурентоспроможність фірм. Вважаємо, що така позиція лише частково результативна, адже таке розуміння проблеми становлення феномену конкурентоспроможності працює успішно насамперед на ринках країн із усталеними традиціями добросовісної конкуренції та результативної системи регулювання якості товарів, що реалізуються на внутрішньому ринку. Також актуальним сьогодні для розуміння стану та рівня якості внутрішнього ринку є зв'язок сторін ромба: «вимогливі споживачі – сильні конкуренти – спроможні постачальники – комплекс підтримуючих галузей». Тільки для випадку транзитивної економіки треба додати: рівномірно розподілені між різними соціальними верствами платоспроможні й вимогливі споживачі, – і передбачити механізм зародження вітчизняних «сильних конкурентів». Саме споживачі з різною платоспроможністю стимулюють виробника до пониження ціни, інновацій, технологій і т.д. В іншій роботі М.Портера [9] вже стверджується, що конкурентоспроможність не є самоціллю, а «засобом» суспільно-економічного розвитку. Проте і тут М.Портер трактує державу не як суб'єкт формування конкурентоспроможності країни, а насамперед як фактор ефективності: держава повинна забезпечити громадян та суб'єктів бізнесу послугами правопорядку, «забезпечити» ефективність використання факторів виробництва – праці та різного виду капіталів. Тобто він зводить проблему конкурентоспроможності держави до ефективності держави.

На нашу думку, конкурентоспроможність держави та країни включає в себе ефективність, але все ж не зводиться до неї. Вважаємо, що для зміцнення позицій країни в сучасних міжнародних умовах держава повинна бути суб'єктом конкурентного порядку за рахунок формування умов та механізмів конкуренції і обста-

вин конкурентної поведінки фірм, корпорацій, галузей, регіонів. Для цього держава повинна створити певний комплекс макроекономічних, проектних, регуляторно-правових інструментів та механізмів, здатних забезпечити: 1) взаємодію фірм в процесі добросовісної та ефективної конкуренції; 2) конкурентний результат у формі конкурентоспроможних зразків продукції та конкурентоспроможних фірм; 3) сучасну структуру економіки; 4) еволюційно ефективну композицію технологічних укладів. Невирішеними залишається питання, які позитивні та негативні впливи й тенденції можуть виникати внаслідок «конкурентної поведінки» держави та втручання держави в конкуренцію акторів бізнесу? Тобто, які концепції та моделі знання рефлексій конкуренція – конкурентоспроможність дадуть можливість створити ефективну політику й відповідну модель-практику економічного зростання господарства країни?

Виходячи із аналізу вищенаведених ідей та практики господарювання економічних агентів різних класів країн (країн розвинутого капіталізму; країн, що розвиваються; та постсоціалістичних транзитних країн), приймаємо кілька гіпотез: по-перше, у ринковій системі господарювання конкурентоспроможність як економічна категорія повинна грати ключову роль, так як вона здатна відображати економічні, науково-технічні, виробничі, організаційні, управлінські, маркетингові та інші можливості фірм та корпорацій; по-друге, у вузькому «економічному» розумінні конкурентоспроможність означає можливість вигравати в змаганнях за попит споживача (ці можливості реалізуються в продукції та послугах, що конкурують з аналогами на внутрішньому та зовнішньому ринках); по-третє, у вимірі масштабу національної економіки конкурентоспроможність – це наявність певних властивостей, що дають переваги для країни в цілому та її економічним агентам по окремо в економічному змаганні на ринках.

У силу смислової розгалуженості обох складових «конкуренція» та «спроможність» поняття «конкурентоспроможність» уже на абстрактному рівні системології стає змістовно складним та багатопроєктивним. На практиці ж його конструктивний зміст потрібно розкривати в контексті саме тієї проблеми, що досліджується, тієї моделі, яка розвивається для пошуку розв'язку певного практичного економічного чи управлінського завдання. Поняття конкуренції, конкурентоспроможності найчастіше треба використовувати як концепти. Для окреслення простору проблем у сфері економіки, політики та управління, рішення, яке здатне моделюватися через концепти «конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоздатність», використаємо базові концептуальні напрацювання таких двох комплементарних наукових підходів: 1) економічні теорії ринкового господарства; 2) стратегічне управління.

Основними економічними теоріями ринкового господарювання є: лібералізм, неолібералізм, марксизм, кейнсіанство, економічний інституціоналізм. Лібералізм передбачає тільки мінімалістську рамкову роль держави в економіці для формування ринкового механізму управління розвитком економіки. Лібералізм відповідає модернізаційному вибору певної епохи і певної суспільної психології. Але його реальне наповнення дає діаметрально протилежні результати, наприклад, для США та України. В економічних практиках, побудованих на цій теорії, за споживача та за інвестиції конкурують суто фірми та території. Таку точку зору розви-

ває Кругман та його послідовники [10, с.1-7]. Але така позиція працює сьогодні на просування ТНК на національні ринки країн «модернізації навздогін».

Для того, щоб окреслити фундаментальні образи-моделі, конкурентоздатність варто розглянути крізь призму двох проблем: 1) позиція держави в оточенні інших держав-гравців в конкурентній грі з ненульовою сумою; 2) держава як організм, здатний сформувати лояльність громадян та рівень підтримки влади в умовах інформаційного та іншого видів тиску конкурентів. Навіть у фокусі цих двох проблем, на які накладається проблема забезпечення економічного зростання за рахунок дієвості механізмів ринку, задача формування системи конкурентоспроможності країни та її національної економіки уже є складною та ієрархічно багаторівневою із перехресними зв'язками між рівнями різних ієрархій.

Конкурентоспроможність національної економіки походить від: конкурентних переваг товарів, конкурентоспроможності потоків товарів та послуг, які продукує національна економіка, конкурентоспроможності вітчизняних фірм та корпорацій, конкурентоспроможності галузей та перспективності видів економічної діяльності в розрізі технологічних укладів, якості механізмів ринкового оцінювання та регулювання ефективності економічної діяльності, конкурентоздатності держави [11-12]. Така перехресна взаємозалежність цих двох груп чинників не заперечує певної комунікаційної автономії автопоезису держави та автономії автопоезису національної економіки, тільки підкреслює, що це два взаємозалежні канали цивілізаційного поступу країни, в кожному із яких в якості компоненти є інше автономне ціле. Тому, незважаючи на величезну роль уряду, бюджету та бюджетників, визначальною роллю у формуванні конкурентоздатності відіграє конкуренція та ринок.

Якщо глянути на феномен ринку з точки зору теорії складності, то можна помітити, що він є «мереживним» механізмом-процесом із відповідною інституціональною та ресурсною інфраструктурою. Ринок формується суб'єктами ринку: якщо відповідних суб'єктів немає, то немає і ринку як ефективного генератора знань про ціни, потреби та можливості для інновацій.

Вибір ринкового способу господарювання лише окреслює загальний напрям модернізаційного вибору країни. Реальне його наповнення треба забезпечити додатковими аплікативними до ситуації проектами та моделями діяльності на внутрішньому та зовнішніх ринках. Ринки географічно, «позиційно» та номенклатурно рознесені в просторі та «диференційовані» у можливостях відновлення свого економічного ареалу підтримки. Ринки конкурують між собою як автономні екосистеми. Тому більш сильні ринки підпорядковують собі слабші, тобто ринки більш сильних країн або альянсів країн завойовують ринки слабших країн. У нормальних умовах диверсифікації виробництва та розвитку супутніх товарів конкуренція доповнюється співконкурентцією, партнерством, об'єднанням в ланцюжки збуту або виробництва тощо. Фактично конкуренція як руйнівна мета «поборення» модифікується в «гру життя» співконкурентції, при якій обидва гравці необхідні одне одному. Але та ж конкуренція трансформується в підпорядкування та визискування, якщо системи належать до різних технологічних укладів. Таке визискування може бути і непрямим через «неквівалентні ринки» розвинутих та доганяючих країн.

Еволюція суспільства та економіки, культури та людини є складнішою, ніж еволюція перспектив економіки та цілей економіки, тому необхідно ставити питання про ефективність соціального та державного управління економікою [13] для пояснення ефективності ринків. Це питання можна вирішити лише в рамках обґрунтованого в деталях і для суспільства, і для бізнесу класу, типу та практичного змісту модернізаційного вибору країни. Вважаємо, що для зміцнення позицій країни в сучасних міжнародних умовах держава повинна бути суб'єктом конкурентного порядку за рахунок формування умов та механізмів конкуренції і обставин конкурентної поведінки фірм, корпорацій, галузей, регіонів. І це повинно відобразитися в усіх іпостасях модернізаційного вибору. Для цього державі необхідно створити певний комплекс макроекономічних, проектних, регуляторно-правових інструментів та механізмів, здатних забезпечити: 1) взаємодію фірм в процесі добросовісної та ефективної конкуренції; 2) конкурентний результат у формі конкурентоспроможних зразків продукції та конкурентоспроможних фірм; 3) сучасну структуру економіки; 4) ефективну композицію технологічних укладів.

Створити ефективну політику й відповідну модель-практику економічного зростання господарства країни, що змогла б забезпечити демократичний зміст політичної модернізації та динамічний зміст економічної модернізації, можливо на базі моделі конкурентоспроможності. Модель конкурентоспроможності в певному інформаційному, матеріальному та ресурсному форматі – це насамперед відповідні ідеї, люди, інститути та резервуар доступних ресурсів, об'єднаних самореферентною системою оцінювання потреб та мотивацій. І знову ж, модель «конкурентоспроможності народного господарства країни» повинна реально відображати модернізаційний вибір країни. І навпаки. Тільки так виникає успішна економічна динаміка країни.

Як свідчить аналіз теорій (моделей-знання) та моделей-практик, які були розроблені та застосовані в ході цивілізаційно-історичного «поетапного» процесу розвитку господарчої та економічної діяльності різних класів країн, в кожній з моделей є певна змістовно споріднена з іншими країнами компонента модернізації, і певна унікальна компонента й адаптаційно унікальна компонента.

Унікальна компонента описує адаптацію економіки та господарства певної країни до тих зовнішніх та внутрішніх умов, в яких вона опинилася на певній стадії (як правило переломній) еволюції комплексу соціум-культура-господарство-економіка. Ми розрізняємо господарство і економіку, оскільки, незважаючи на те, що вони в діяльнісному просторі мають смисловий перетин, проте економіка насамперед має кон'юнктурний, потоковий (гроші, обмін, кредит) та ресурсний виміри, а господарство – функціонально-виробничий вимір.

Проблеми зв'язку модернізації та демократизації розглянуті в лінійній, циклічній та діалектичній моделі С.Хантінгтона [14, с.193-218]. Полемізуючи з авторами прямолінійних схем модернізації класичного періоду, дослідник пропонує нову концепцію зони переходу. Відповідно до цієї концепції, у міру економічного розвитку, країни вступають у зону переходу, у якій традиційним політичним інститутам стає усе суужніше обслуговувати нові функціональні потреби. Економічний розвиток сам по собі, вважає вчений, не в змозі детермінувати процес заміни традиційних установ певної моделі політичної системи (наприклад, демо-

кратичної). Сучасні моделі модернізації намагаються розглядати не тільки макроскопічні чинники соціальних змін, але й ендogenous мікроскопічні процеси в соціальній тканині та в сфері дій систем державного управління. Для дослідження мікросоціальних ситуацій та діяльнісних практик в контексті їх впливу на загальний хід соціальних змін, наприклад, Т. Пірайненом була запропонована акторна модель модернізації [15].

Пірайнен наголошує, що чим більш складним стає суспільство, тим більш різноманітна система поділу праці утворюється в ньому і тим важчою виявляється підтримка ієрархічного соціального порядку, заснованого на твердій концентрації влади в руках правлячого угруповання. Соціальний порядок створюється колективізованим зусиллям результуючої індивідуальних виборів та дій. Формування нового порядку та нового структурування може розглядатися як взаємодія нових індивідуальних кроків вибору та інтегрування нових дій з попередніми колективними досягненнями.

На базі загального структураційного підходу до змісту соціальних змін Г. Терборн розробив структураційну модель модернізаційного процесу [16]. Вказаний дослідник особливим чином розв'язує в контексті проблеми модернізації базову дихотомію структураційного підходу: протиріччя між структурою та індивідуальною волею. Г. Терборн стверджує, що на соціальний світ доцільно дивитися з двох позицій. Вони повинні репрезентувати дві властиві людині як соціальному актору складові: культуру й структури. Він вважає, що суспільства кожної з країн складаються з індивідуальних і колективних акторів, які взаємодіють, діють у певному у контексті, і одночасно впливають як на культуру суспільства в цілому та на його субкультури, так і на структуру суспільства в цілому та на його субструктури.

Попри все розмаїття теоретичних концепцій на практиці модернізації реалізується, зазвичай, у двох активних базових формах [17]: моделі органічної (первинної) модернізації та моделі неорганічної (вторинної) модернізації. Вторинна модернізація найчастіше має назву «модернізація навздогін». Органічна модернізація є характерною для розвинутих капіталістичних країн (Великобританія, Франція, Німеччина, США), розвиток яких відбувався в процесі промислової та індустріальної революцій за рахунок освоєння нових «вільних» ресурсів, технічних, технологічних можливостей, ресурсів, взаємної конкуренції та кооперації. Процеси модернізації в цих країнах здійснювалися переважно еволюційним шляхом: мінялися традиційні спадкові привілеї, встановлювалися рівні політичні права, формувалися демократичні інститути влади та управління.

Вторинна модернізація, «модернізація навздогін» характерна, зокрема, для таких країн, як Росія, Турція, Бразилія, Аргентина, Україна. «Модернізація навздогін» припускає, що деякі компоненти соціально-економічної та політичної систем вже більш менш відповідають рівню розвитку відповідних компонент в розвинутих країнах, деякі ще знаходяться на етапі формування, визрівання, а деякі ще й не почали формуватися. «Модернізація навздогін» має іманентні, своєю «неорганічною природою» викликані вади.

Важливою відмінністю двох практик модернізації є різниця в рушійних силах процесу модернізації. У випадку органічної модернізації новаторські починання в сфері економіки, соціального захисту, організації політичної системи, організації державної влади

та правління виникають самодовільно внаслідок природно-поступової зміни інтересів акторів за рахунок впливу на внутрішні процеси в країні, конкуренції між провідними суб'єктами міжнародного економічного процесу за збереження або поліпшення своїх ведучих позицій. Це стає важливим позитивним стимулом для всіх систем та акторів провідної країни в науковій, економічній, гуманітарній сферах. Внаслідок усвідомлення акторами цивілізаційної значимості своєї діяльності в країні органічної модернізації поліпшується соціальний комфорт та загальна творча активність населення, що є важливою частиною суспільного та державно-управлінського цілепокладання. Створюється деяка тенденція спільної соціальної дії. Це «автоматично» консолідує суспільство: як по вертикалі (еліти – загал), так і горизонталі (регіони та суміжні соціальні або професійні групи). Виникають сприятливі умови як для структурації, так і для самореалізації акторів соціального, політичного, економічного процесів.

У випадку «модернізації навздогін» рушійною силою є бажання еліт привнести шляхом аналогового запозичення певні елементи устрою модерних, багатих, забезпечених країн у власну «немодернізовану» країну. Джерелами стимулювання «модернізації навздогін» можуть виступати інтереси розвинутих країн, які, можливо, прагнуть закріпити співвідношення, що склалися між позиціями лідерів та аутсайдерів модернізації. «Модернізація навздогін» не має власної широкої соціальної бази саморуку, самодовільного розвитку як органічна модернізація. «Модернізація навздогін», сформована елітами, передбачає лише розширення модернізаційного ареалу формування зони комфорту для еліт, для більш повного та різностороннього забезпечення їх інтересів та можливостей реалізації умов власного багатства. «Ліберальна модернізація» економіки та соціально-економічних відносин в рамках практики «модернізації навздогін» не приводить до технологічної модернізації, до модернізації власного економічного потенціалу країни. Скоріше навпаки – консервує технологічне та економічне, науково-технічне відставання країн, що «модернізуються навздогін». Вважаємо, що найвагомим завданням України в фокусі самоорганізації є перехід від алгоритму «модернізації навздогін» до алгоритму «органічної модернізації». Зробити це можливо через розробку власної унікально-адаптаційної моделі конкурентоспроможності національної економіки.

Модель «конкурентоспроможність народного господарства країни» у випадку вибору органічного формату модернізації повинна брати до уваги, що відповідність частки природної та організованої складності в економічному механізмі соціально-економічної еволюції виражається: 1) у пропорції значимості кожного із технологічних укладів, що функціонують в цілому на планеті; та 2) у структурі та якості соціального, людського, організаційного, кваліфікаційно-компетенційного потенціалів. Модель «конкурентоспроможність національної економіки» в силу присутності вимірів «економічна кон'юнктура», економічні та фінансові потоки, ресурси та ефективність їх використання, – повинна базуватися на аналізі успішності застосування макроекономічних інструментів та економічних інститутів. Ці завдання значною мірою розв'язують економічні теорії. Конкретні економічні теорії різним чином визнають та враховують роль інститутів та важелів дер-

жави в економіці. Це відображається і на рівні практичних економічних політик суб'єктів економічного життя, що завжди свідомо або несвідомо орієнтується на одну із економічних теорій.

Модернізація органічного формату в Україні не може базуватися на ліберальній або неоліберальній економічній концепції. Для України визначальним чинником розвитку та підвищення конкурентоспроможності після негайної заміни неоліберальної економічної моделі повинно стати структурно-інноваційне вдосконалення виробництва у форматі органічної модернізації. При цьому державна політика забезпечення конкурентоспроможного розвитку України має базуватися: на підтримці структурних пріоритетів, створенні рівних умов конкуренції, захисті прав власності, розвитку людського капіталу, особливо в галузі продукування та використання знань, впровадженні системи стандартизації у відповідність до вимог міжнародних організацій стандартизації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах застосування концепції ринкового лібералізму до трансформаційної економіки та концепції «модернізації навздогін» ринок сам по собі не здатний бачити «невидимі цілі» організованої складності сучасної економіки та технологій, необхідні для формування конкурентоспроможних вітчизняних економічних агентів. Перспективи «модернізації навздогін» трансформаційних економік ускладнюються тим, що в розвинутих капіталістичних країнах на перший план у формуванні економічної динаміки вже вийшли не «вільний ринок», не конкуренція, не ефективність, а конкурентоспроможність та співконкуренція (між своїми) як автопозійна якість, що формує новий інститут ринку.

З точки зору зовнішнього виміру конкурентоздатності держави, для зміни парадигми «модернізації навздогін» у країні повинен виникнути режим економічної самоорганізації. Режим економічної самоорганізації встановиться тільки тоді, коли запрацюють базові інститути ринкового механізму. На його основі зможе запрацювати 1-ий порядок самоорганізації, наприклад, модель народного капіталізму О.Соскіна [18]. Народний капіталізм необхідний зокрема для встановлення системи природних цін – бази внутрішніх цін. Для цього потрібно, щоб співпали очікування економічних агентів, суспільства та влади, заявила про себе вимогливість громадян і до бізнесу, і до себе, і до уряду, і до публічного управління загалом. Необхідно виробити консенсус суспільства, бізнесу та уряду щодо цілей економічного розвитку і змісту економічних та соціальних реформ та в цілому – до вибору змісту моделі модернізації країни.

Для успіху транзитивної економіки України необхідна усвідомлена суспільством концепція конкурентоспроможності держави-країни-суспільства. У ній потрібно діалектично узгодити та розвинути концепції конкуренції, ефективності факторів виробництва, ефективності держави. Модель-практика конкурентоспроможності, побудована на новій концепції «конкурентоспроможність-ефективність-конкуренція», на макрорівні повинна не тільки відобразити чинні позиції національної економіки, але й формувати здатність країни, її регіонів, територій, корпорацій та фірм у всіх вимірах: ріст ВВП, темп економічного зростання, зайнятість населення, зростання реальних доходів, структура економіки, грошова система, композиція технологічних укладів тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А.Смит. – М.: Эксмо, 2007. – 655 с.
2. Маршалл А. Принципы экономической науки: В 3 т-х: пер. с англ. / А.Маршалл. – М.: Прогресс, 1993. – Т.1. – 416 с; Т. 2. – 310 с; Т. 3. – 352 с.
3. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии / Л.Вальрас. - М.: Изограф, 2000. – 448 с.
4. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции / Дж. Робинсон. – М.: Экономика, 1986. – С.654.
5. Чемберлен Э. Теория монополистической конкуренции (Реориентация теории стоимости) / пер. с англ. Э.Г.Лейкина и Л.Я.Розовского. — М.: Экономика, 1996. — 351 с. — Серия «Экономическое наследие».
6. Schumpeter Joseph A. Capitalism, Socialism and Democracy / Joseph A. Schumpeter. – New York : Harper, 1975. – 431 p.
7. Hayek F. The Meaning of Competition. In Austrian Economics. A Reader. Hillsdale, Michigan. 1991. P.480.
8. Porter M. Competitive Strategy. – London : Free Press, 1980. – 396 с.
9. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. The Macmillan Press Limited. London. 1990. – 855 p.
10. Krugman P. Competitiveness – a dangerous obsession / P. Krugman // Foreign Affairs. – 1994. – Vol. 73, Number 2. – 284 p.
11. Berger T. Concepts of National Competitiveness / T. Berger // Journal of International Business and Economy. – 2008. – Vol.9, Number 1. – 198 p. – P. 91–111.
12. Boltho A. The assessment: international competitiveness / A. Boltho // Oxford Review of Economic Policy. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – Vol. 12, Issue 3. – 96 p. – P. 1-16.
13. Черленяк І.І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління: монографія / І.І.Черленяк. – Ужгород: Ліра, 2010.– 656 с.
14. Huntington S. Will More Countries Become Democratic? / S. Huntington // Political Science Quarterly. – 1984. – N 99. – P. 193–218.
15. Piirainen T. Towards a New Social Order in Russia: Transforming Structures in Everyday Life / T. Piirainen. – University of Helsinki, 1997. – P. 35.
16. Therborn G. European Modernity and Beyond: The Trajectory of European Societies, 1945-2000 / G. Therborn. – London ; New Delhi : Sage Publications, 1995.
17. Цапф В. Теория модернизации и различие путей общественного развития / В.Цапф // Социолог. исслед. – 1998. – № 8. – С. 14-26.
18. Соскін О.І. Модель народного капіталізму як основа конкурентоспроможного розвитку української економіки / О.І.Соскін // Економіст. – 2010.– № 2. – С. 21-25.

Одержано 14.09.2014 р.